Такі культурні відмінності створюють ситуації, коли самоідентифікація особи може не дозволяти їй скористатися досягненнями технічного прогресу, які пропонує транскультурний підхід в галузі біоетики. Так, технічно можна здійснити переливання крові, але людина відмовляється від цього з релігійних міркувань; технічно можна здійснювати планування сім'ї, але згідно національних традицій дітей має бути багато.

Тому можна стверджувати, що транскультурний підхід в галузі біоетики та медичного обслуговування реально існує у наш час як демократична пропозиція, аніж як реальна практика.

Література:

1. Кулініченко В.Л. Філософсько-світоглядні засади біоетики // Практична філософія. - 2001. - №3. – С.37-43.
2. Фокс, Кейт. Спостерігаючи за англійцями [Текст] / Кейт Фокс; пер.з англ. Марти Госовської.- Видавництво Старого Лева, 2018. – 608 с.
3. Харарі, Ювал Ной. 21 урок для 21 століття / Ювал Ной Харарі; пер. з англ. О.Дем'янчука; доповн. Автор. – Київ: Видавництво Букшеф, 2022. – 416 с.

Пилипенко С.П.,
к. філос. н., доцент,
доцент ЗВО кафедри соціально-гуманітарних дисциплін
ПВНЗ «Київський медичний університет»
м. Київ, Україна.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФІЛОСОФСЬКОЇ ДУМКИ ПОЛЬЩІ В ІСТОРИЧНОМУ ДИСКУРСІ

У духовно-культурному просторі Польщі існує філософія, яка, з одного боку, є невід'ємною частиною західної філософії та впродовж свого існування була тісно пов'язана із загальними напрямками європейської філософської думки, з іншого, має свій неповторний національний характер, що, в свою чергу, сприяло розвитку та збагаченню західної філософської традиції.

Деякі історики філософії вважають, що поняття польської філософії не є суворим і залежить від контексту. Так, на теренах Польщі працювали філософи інших національних традицій, які писали не польською мовою, іноземці, а також особи змішаного походження [1, с.10]. Ситуацію ускладнює також і те, що в період, коли Польща була розділена, власне

кажучи, не можна говорити про «філософію в Польщі». Але все ж таки філософія Польщі має свої певні етапи розвитку і власну специфіку.

Слід зауважити, що перші мислителі на теренах Польщі не є типовими філософами; їх праці часто межують з іншими дисциплінами, наприклад, з богослов'ям та політичною думкою. Їхні твори не є суто філософськими.

Поворотним моментом у розвитку філософської думки Польщі вважається заснування Ягеллонського університету (1364), у якому почала викладатися схоластична філософія. Першим польським філософом вважають Вітело з Сілезії, який розробляв натурфілософію на кшталт неоплатонізму. Вітело є автором оригінальної теорії з фізики заломлення світла. У філософії він підтримував неоплатонічну метафізику світла, яка розглядала матеріальну реальність як відображення споконвічної форми, що випромінює світло, ідентичне Богу. Як вважають деякі дослідники, жоден польський філософ з часів Вітело не мав такого видатного європейського статусу, як цей мислитель, який у певному сенсі належав до передісторії польської філософії.

З початку п'ятнадцятого століття польська філософія із центром у Краківському університеті розвивалася звичайним шляхом. У ньому більше не творили видатні мислителі, такі як Вітело, але в ньому дійсно були присутні представники всіх напрямків зрілої схоластики. Так, наприкінці 14 – початку 15 ст. в Ягеллонському університеті розвивалися різні напрями схоластики, в рамках якої боролися, зокрема, реалізм та номіналізм. Протягом п'ятнадцятого століття у Польщі існували всі течії схоластики. З приходом гуманізму в Польщі схоластика буде сильнішою, ніж в інших країнах. Справді, схоластика буде існувати ще у 16-17 століттях і навіть на початку 18 століття в університетах Кракова та Вільно, а також у численних єзуїтських, домініканських та францисканських коледжах.

Провісниками ідей Відродження виступили Гжегож із Санока (1403-1477), який не залишив після себе ніяких творів, але, як гуманіст і противник схоластицизму, здійснив благотворний вплив на розвиток філософії того часу, та Філіп Каллімах (2-я половина 15 ст).

В епоху Відродження набули поширення концепції неоплатонізму, стоїцизму та аристотелізму, причому останній був найбільш розповсюдженим. Дух гуманізму, таким чином, стимулював лінгвістичні дослідження, політичну думку та наукові дослідження. Емпіричне природознавство процвітало в Кракові ще в п'ятнадцятому столітті пліч-о-пліч зі спекулятивною філософією. Як відомо, видатним польським мислителем світового масштабу був Микола Коперник, який, був поляком лише за походженням, але зміг реалізувати свою думку латиною за межами Польщі. Геліоцентрична теорія Коперника змінила значення погляду людини на змінений всесвіт, і місця, яке займає в ньому Земля і

людина, і, таким чином, набула далекосяжного філософського бачення.. За словами польського історика філософії Владислава Татаркевича, Коперник, можливо, був найбільшим – принаймні найвідомішим – філософом, якого коли-небудь створювала Польща. Він черпав натхнення для свого кардинального відкриття у філософії; через Марсіліо Фічіно він познайомився з філософією Платона і піфагорійців; через твори філософів Цицерона і Плутарха він дізнався про древніх, які заявили себе на користь руху Землі. [2, с.26].

З початком епохи Просвітництва польські мислителі зазнали сильного впливу французької філософії. Схоластика, яка до цього домінувала у польській філософії, змінилася епохою Просвітництва. Водночас у Польщі з'являється такий самобутній вияв національної філософії як сарматизм, ідеологія якого була властива польській шляхті. Розквіт цієї течії припав на XVII століття (хоча вона мала місце ще в середині XVI століття і існувала практично до другої половини XVIII століття). На теренах Польщі сарматська легенда свідчила про пробудження національного почуття та бажання зайняти гідне місце серед народів Європи. Лицарська та героїчна історія сарматів, оспіваних античними письменниками за свою військову звитягу, ідеально підходила для цих цілей.

З поділами Польщі та втратою нею національної незалежності серед польських інтелектуалів розквітає Польський месіанізм, ідея про особливу історичну місію польського народу, його покликання вирішити всі питання, що хвилювали людство, і втілити у реальність ідеї добра, істини і справедливості. У духовній та політичній культурі Речі Посполитої ідеї месіанізму з'являються досить рано, ще у XVI столітті. Їхніми протагоністами стали Станіслав Ожеховський (1513–1566), Пьотр Скарга (1536–1612), Вацлав Потоцький (1612–1696) та Веспазіан Коховський (1633–1700), який, зокрема, стверджував, що так само, як євреї у Старому Заповіті, так і поляки в Новому є обраним Богом народом і тому на них покладено місію захисту християнської віри від атак мусульманства Серед засновників польського месіанізму – Анджей Тов'янський (1799-1878), релігійний філософ-містик, візіонер, пророк, а також найавторитетніша і найпотужніша фігура цієї ідейно-філософської течії – Адам Міцкевич (1798-1855). Так, А. Міцкевич, стверджував, що «воскресіння» Польщі неодмінно відбудеться на основі віри в Бога. Видатний поет вважав поляків Богом обраним народом, фактично – Христом серед народів.

Найважливіші риси філософії месіанізму, визнані його відомими представниками: віра в особистого бога; віра у вічне існування душі; підкреслення переваги сил духовних над фізичними; бачення філософії та/або народу як інструмента перетворення життя та спасіння людства; акцент на визначне метафізичне значення категорії народу; твердження,

що людина може реалізуватися повною мірою лише всередині народу як спільності душ; історизм, який виражається у твердженні, що народи забезпечують розвиток людства.

Мета філософії цього часу полягала не тільки в пошуках істини, а й у перетворенні життя та порятунку людства. Вона був пронизана вірою в метафізичне значення нації та переконана, що людина може виконати своє покликання лише у спілкуванні духів, яким була нація, що нації визначили еволюцію людства і, зокрема, що польській нації була призначена роль Месії для народів. [3, с.175]. У філософів і поетів розрізнялися методи міркувань і найчастіше результати. Поети прагнули створити специфічно польську філософію, філософи – абсолютну універсальну філософію. Месіанські філософи знали сучасну європейську філософію та черпали з неї; поети створювали швидше доморощену метафізику. [4, с.180]

З середини 19 ст. у Польщі стали широко розповсюджуватися ідеї позитивізму, яскравими представниками якого були М. Вишневський, А. Кшіжановскій, Ф. Крупіньскій, В. Козловський, Ю. Супіньскій, А. Свентоховскій, Ю. Охоровіч, А. Марбург. Польський позитивізм був реакцією проти філософських спекуляцій, а також проти романтизму в поезії та ідеалізму в політиці. Це був не стільки науковий рух, скільки літературний, політичний та соціальний. Катастрофічний результат січневого повстання 1863 року викликав недовіру до романтизму, відразу до ідеалів та ілюзій і повернув пошук спокути до тверезої думки та роботи, спрямованої на досягнення реальних цілей. Девізом стала «органічна робота» – термін, що означає кампанію за поліпшення економіки, яка вважалася необхідною умовою прогресу.

Двадцяте століття принесло польській філософії нове пожвавлення. Зростав інтерес до західних філософських течій. З відновленням незалежності 1918 року у Польщі спостерігається розквіт філософії. Панівними і це період були філософія неотомізму (слід зазначити, що томістська філософія знайшла в Польщі сприятливе підгрунтя, оскільки протягом століть тут практикувалася реалістична філософія Аристотеля) і Львівсько-Варшавської школи, заснованої К. Твардовським ще у 1904 р., у день смерті Канта. Найвидатнішими представниками цієї школи були Т. Котарбіньський, К. Айдукевич, Я. Лукасевич, Т. Чежовський, Альфред Тарський), логіко-семантичні дослідження якої придбали світову популярність. Ця школа вважається найбільш впливовою науковою течією в історії польської філософії. Для неї характерне різко негативне ставлення до ірраціоналізму, прагнення до зближення філософських і наукових досліджень, надання філософським міркуванням логічно точного статусу. Ян Лукасевич вважав, що метою логічних досліджень є розробка точних методів аналізу філософських міркувань, висунув ідею логічного плюралізму, суть якого полягає в тому, що різноманітні логічні

системи здатні експлікувати різноманітні онтологічні теорії. Ян Лукасевич, Кость Айдукевич та інші представники Львівсько-Варшавської школи — прихильники раціоналізму, специфічною рисою якого став логіко-семантичний аналіз мови науки і філософії, що сприяло усуненню неточностей та двозначностей, якими живляться ірраціоналістичні філософські концепції. Львівсько-Варшавська школа справила значний вплив не лише на розвиток філософії у Польщі, а й на розвиток світової філософії в цілому.

Характерною рисою міжвоєнного періоду було те, що максималістські метафізичні течії почали згасати. Домінуючим прагненням філософської теорії тепер була не широта, а точність. Це був період спеціалізації, що узгоджується з переконанням, що загальна філософія не дасть точних результатів, які можуть бути отримані в логіці, психології чи історії філософії.

Після Другої світової війни Польща потрапляє у сферу впливу СРСР. В цей період польські філософи досліджують проблеми діалектичного матеріалізму: розробляють марксистську теорію розвитку, принципи діалектичної методології на матеріалі біології і фізики. В центрі уваги філософії також постають проблеми методології суспільних наук, марксистська концепція людини, дослідження в галузі логіки та методології науки, ведуться дослідження в галузі математичної логіки, розробляються проблеми етики, зокрема теоретичні основи етики, метаетикі і нормативна етика.

У відповідь на ідеологічну експансію марксизму набуває поширення неотомізм. На сьогоднішній день не розвивається історична варіація неотомістської філософії – традиційний томізм, представниками якого у Польщі серед інших були Ф. Габріл та К. Вайс. Натомість, успішно розвиваються: екзистенційний томізм, який представлений Люблінською філософською школою і послідовний томізм (Варшавська школа послідовного томізму).

Підсумовуючи, слід зазначити, що філософія Польщі збагатила європейську філософську думку, і безумовно, заслуговує на належне місце поруч з іншими національними філософськими традиціями.

Література:

1. Skoczyński J., Woleński J. Historia filozofii polskiej. — Kraków: WAM, 2010. – C.10.
2. Władysław Tatarkiewicz, Historia filozofii, T.2, C. 26. – Режим доступу: http://wzim.interblock.pl/TW/Semestr%20I/Filozofia/Historia%20Filozofii/w.%20tatarkiewicz%20-%20historia%20filozofii%20tomii.pdf
3. Там само. – С. 175.
4. Там само. – С. 180.